

han vil pløje sin ager (!). En kornsegl er det naturligvis ikke. *Den drømmende kvinde* ser man i 1754-hornets mindste ring: bueskytten sigter på en dyrekrop, over hvilken der er anbragt et kvindehoved, efter hvilken beskrivelse der kommer en lang filosofisk forklaring: Dyrekroppen har (på ryggen) en moderåbning (!?), der hentyder til urmoderen, som forløser sine børn som 12–14-årige. Men i billedteksten står, at *den halshuggede dyrekrop* er symbol på udyret, der andre steder er skildret som en kentaur. Forstå det, hvo som kan.

Man kunne blive ved, fra første til sidste side; men nu er der al god grund til at stoppe al denne subjektive, forvirrede snak og foreholde G. S., at han her, som andre forskere og andre steder, har forsømt at læse sin litteratur ordentligt, dvs. studeret. Hvis han havde læst, hvad selveste tegneren, Paulli, skriver om dette motiv – han kunne have sluppet let til det ved at læse min anmeldelse af Brøndsted – måtte han i nogen grad have omtolket sin udlægning. »Halsen paa det Dyr«, skriver Paulli i sit kildeskrift, »som . . . staar ved Menniske-Hovedet, er i sig selv saa ophævet, at man til Nød kunne trække en Traad derigennem . . . Dette Dyr *haver kiendeligen Øyen, Mund og Kløer*. Men i den Forkortning, udi hvilken det ved aftegningen er tagen, synes de, endogsaa (paa Hornet selv) u-kiendelige«, hvorefter Paulli samvittighedsfuldt tilføjer, at han har *fjernet menneskehovedet lidt fra dyresnuden* »paa det ey nogen maatte ansee det for en Menniske-Krop«.

Et andet groft eksempel på G. S.s manglende fortrolighed med sit emne er »menneskeknoglerne« i 1639-hornets nederste ring. G. S. vil næppe kunne åbne en nyere bog om guldhornene, hvor dette emne ikke er berørt, og hvor det er slået fast, at der ikke er tale om knogler, men om 'stave', der i øvrigt i afstandsmæssig henseende er tegnet forkert.

Ligeså afslørende er det, at det ikke spiller nogen rolle for G. S.s tolkninger, at den korslagte mand på Worms stik har den liggende mand foran den stående, mens Paullis snit af 1734-hornet har den stående

mand forrest. Her fortæller Paulli, at den liggende mand *også* på 1639-hornet ligger *bagved*. De parallelle »mavesår«, offerkni-vens snitsår, er med andre ord illusoriske.

Et system, der ligeså legende let kan tolkes og udlægges på falsk grundlag som på rigtigt, er ikke noget system. G. S.s system og godtkøbs mysticisme eksisterer bestemt ikke på guldhornene fra Gallehus, og næppe andre steder end i G. S.s egen hjerne. Hvis så endda hans filologiske bidrag havde været i orden, kunne man måske tilgive noget; men de er næsten værre end billedtolkningerne. For det første har han endnu ikke opdaget, at det for mere end en menneskealder siden blev påvist, at læsningen holtiingar skulle erstattes med holti-jar, ligesom fundet af Stenmagle-æskens endegyldigt slog fast, at tawido betyder: jeg gjorde, således at G. S.s forslag: tawido = fuldbragte eller oprejste, er dødfødte, selv om Lægæst derved bliver en hellig ånd, en 'frelser' i stedet for en guldsmed eller en rigmand. G. S.s filosofiske anhang om den store Jellingstens billeder skal jeg lade ligge og i stedet tillade mig at henvise til en nylig på forlaget Forum udkommet bog, der hedder Runerne i Danmark. Det er nu godt at vide en lille smule om runer, når man vil skrive om runer, og lidt iconografisk viden i germansk og senromersk billedkunst er heller ikke af vejen.

Det er en smuk og meget vel tilrettelagt bog, og den er faktisk sjov at læse. Det er synd, at den ikke giver noget positivt bidrag til guldhornforskningen.

Claus Bjørn: Viggo Sjøquist om P. Munch

Den politiske biografi har ikke mange dyrkere blandt danske historikere. Ser man tilbage over f. eks. blot de sidste 200 års danske historie, hvor kildematerialet dog ofte flyder så rigt, at man kan komme ind på livet af de mere fremtrædende skikkelser, er det bemærkelsesværdigt, hvor få politiske personligheder, der har fået deres liv og indsats behandlet. Der foreligger

ganske vist fra det 18. og 19. århundrede en del »mindeskrifter« og andre former for levnedsskildringer udsendt kort efter vedkommendes død og normalt forfattet af nære venner, en søn eller en politisk meningsfælle. Men den gennemdokumenterede, videnskabeligt anlagte biografi fattes. Meget fremtrædende og personlighedsprægede skikkelser som Estrup, Hørup og Monrad har tiltrukket sig levnedsskildrernes interesse, selv om man i intet tilfælde kan sige, at der foreligger en rimeligt udtømmende behandling af nogen af dem. Men går man blot lidt videre – stadig blandt den politiske histories førstemænd – så kan man nævne navne som Chr. Colbjørnsen, Orla Lehmann, J. A. Hansen, Louis Pio, Christen Berg og fra tiden nærmere vor egen – I. C. Christensen, Th. Stauning og J. Christmas Møller. Havde disse mænd virket indenfor det angelsaksiske kulturområde, havde man forlængst haft adskillige »Lives« foruden den første, officielle levnedsskildring, som familie og venner sørger for at få udsendt kort efter den fremtrædende personligheds død, og som ofte har en høj kvalitet bl. a. fordi afdødes efterladte papirer normalt stilles til forfatterens rådighed.

Men der har aldrig udviklet sig en tradition for biografier herhjemme, når det gælder politiske personligheder i det mindste. Pudsigt nok står danske politikermemoirer heller ikke særlig højt, f. eks. sammenlignet med tilsvarende svenske, hvor man blot kan nævne erindringer af Ernst Wigforss, Tage Erlander og nu sidst Bertil Ohlin. Så var der en tid en populær genre »N. N. – skrevet af hans venner« eller »Mindebog om N. N.« – der også var skrevet af hans venner. Her forsøgte man med større eller mindre held at få barnedomsammerater, studiefæller, slægtninge, politiske meningsfæller og undertiden endog modstandere til at tegne træk i billedet af vedkommende person. Det gav af og til noget (f. eks. Aage Friis' bidrag til »Bogen om H. P. Hanssen«), men meget er der

ikke at hente heller i denne form for levnedsskildring. Faghistorikerne på deres side har tilsyneladende heller ikke vist den store interesse for den politiske biografi – det er som om C. O. Bøggild Andersens eksempel virkede afskrækkende. Når Johan Jørgensen for en del år siden dispute-rede på en studie over rentemester Henrik Müller, var det mere denne som type på en indflydelsesrig og betydningsfuld gruppe i tiden omkring 1660, der er i centrum for behandlingen. Og Tage Kaarsted, der foreløbig har fremlagt to bind til belysning af Ove Rodes politiske indsats, finder andre emner undervejs og disputerer som bekendt på »Påskekrisen 1920«.

Hv. overarkivar, dr. phil. Viggo Sjøquist, danner en undtagelse. Foruden de bidrag til dansk udenrigspolitik, der vel næsten kan betragtes som en tjenestepligt for lederen af Udenrigsministeriets arkiv, er det tydeligvis den politiske, eller rettere udenrigspolitiske, biografi, der har haft hans interesse. Han lagde for med to binds skildringen af den mangeårige direktør Peter Vedel (1957–62), af hvilket andet bind, som dækker perioden efter 1864, skaffede sin forfatter doktorgraden. Nogle år senere kom påny et værk i to tykke bind, biografien af Erik Scavenius (1973), så et mellemstykke, hvor Viggo Sjøquist bevægede sig ind på mere kulturhistoriske felter uden forbindelse med dansk udenrigstjeneste dog ophørte, nemlig den lille bog om Constance Mozart »To gange fuldkommen lykkelig« (1975). Og fornylig udkom så »Peter Munch. Manden. Politiker. Historikeren« (1976)¹, der er den umiddelbare anledning til disse linier. Viggo Sjøquist har oplagte gaver som levnedsskildrer. Han er en solidt funderet historiker, en kyndig arkivmand, der er parat til at gå langt omkring for at skaffe data om sine personer og deres forhold (se f. eks. P. Munch s. 288 ff). Med flid indsamles oplysninger om slægt, barndom, opvækst og manddomsgerning, og når det drejer sig om Constance Mozart, om hvem det sidste ud-

1. Gyldendal, 1976, 312 s., ill. kr. 110, indb. kr. 132.

tryk falder lidt akavet, kan man konstatere, at forfatteren også her har en bred læsning i litteraturen og et omfattende arkivarbejde bag fremlæggelsen af Mozarts enkes livsskæbne efter komponistens død. Viggo Sjøquist er åben overfor sine personer. Han behandler deres positive og negative sider og fortier således ikke, at Erik Scavenius havde en fortid som søkadetaspirant, hvor de måske ikke så heldige egenskaber i hans personlighed er medvirkende til, at han forlod marinen (Erik Scavenius I s. 25 ff). Det forekommer umiddelbart helt usandsynligt efter gennemlæsningen af Viggo Sjøquists levnedsskildringer, at han skulle ønske at fortie noget ufordelagtigt om sine personer for at stille dem i et bedre lys. Dog kan det ikke undgås, at Viggo Sjøquists bøger i nogen grad får karakter af et defensorat for de biograferede. Det er ikke mindst tilfældet med Constance Mozart, hvor Viggo Sjøquist med bon sens og menneskelig indlevelse forsvarer hende mod især tyske Mozart-forskeres anklager. Herregud, hun skulle jo leve videre, opretholde tilværelsen, og ganske rimeligt helst en anstændig borgerlig levestandard. Hun havde desuden et barn at tage vare om. Der er da intet at sige til, at hun søgte at realisere Mozarts efterladenskaber på den for hende mest udbyttegivende måde, ej heller at hun »slog sig sammen« med (for de giftede sig først langt senere) den danske legationssekretær Nissen. Han var intet geni som hendes første mand, men antagelig en bedre husholder og viste sig ihvertfald i forholdet til Constance Mozart og til mindet om den store komponist som en sympatisk, velmenende mand og som en loyal støtte for Mozartfamiliens interesser. Ikke uden held konfronterer Viggo Sjøquist her *dagligdagen* (i Wien som i København) med indtægter og udgifter, forretningsbekymringer og omsorgen for drengen og de år, der skulle komme med genidyrkende historieskriveres vrængen af den geschäftsduelige enke og hendes anden, borgerligt jævne ægtefælle.

Også i biografierne af Peter Vedel og Erik Scavenius mærkes defensoratet, men

det træder mindre frem i skildringen. De to bøger om Peter Vedel er båret af en sympati for hovedpersonen, både som ledende udenrigspolitisk embedsmand (og reelt ledende udenrigspolitiker i mange år) og som kulturpersonlighed. I de to bind om Erik Scavenius vil man snarere sige, at det er *respekt*, man fornemmer i forfatterens behandling af hovedpersonen, og her kan man vel tilføje, at der er bred enighed om at følge Viggo Sjøquist i hans vurdering af Scavenius, når det gælder indsatsen under 1. verdenskrig. I bogen om P. Munch er det langt vanskeligere at få fat i forfatterens holdning til den skildrede person. Når man gennemlæser samme forfatters fremstilling »Danmarks udenrigspolitik 1933–1940« (1966), sidder man tilbage med det indtryk, at Viggo Sjøquist deler den ikke ualmindelige opfattelse, at P. Munch, respektive det radikale venstres forsvarspolitik, bærer sin store del af »ansvaret« for den 9. april 1940. Og med ansvaret menes den manglende fysiske modstand mod gennemførelsen af besættelsen af Danmark. Læser man biografien af P. Munch, træder denne naturligvis stærkere frem, også således forstået, at forfatteren koncentrerer sig om P. Munch, redegør for hans handlinger, belyser hans formentlige motiver og idet han søger at *forstå* og *forklare* disse umiddelbart også kommer til at *forsvare* disse og hermed P. Munch. Viggo Sjøquist har P. Munch som genstand for sin skildring, og derfor kommer han naturligvis i den situation, at han overfor f. eks. 30'ernes kritik af udenrigsministerens linie i højere grad end i bogen om periodens danske udenrigspolitik virker indforstået med sin hovedperson.

Men det er alligevel som om Viggo Sjøquist ikke i samme grad, som det var tilfældet med Peter Vedel og Erik Scavenius, har afrundet sin holdning til P. Munch. Det hænder adskillige gange, at Viggo Sjøquist ikke rigtig ved, hvad han skal stille op med et eller andet problem, der rejser sig undervejs vedrørende P. Munchs handlinger eller udtalelser.² Det kommer bl. a. frem i den gentagne kontrastering af det

almindelige billede af den optimistiske (med hensyn til freden og det internationale samarbejde) og verdensfjerne politiker med den nøgterne, ikke sjældent pessimistiske P. Munch, som Viggo Sjøquist finder i sit kildemateriale. Sjøquist citerer P. Munch (s. 146) for dennes undren over, at det så velkendte billede af ham kunne vinde udbredelse, men det er som om også Viggo Sjøquist nøjes med at undre sig – og ikke går videre og søger at forklare, *hvorfor* denne konflikt kunne opstå. Viggo Sjøquist er ikke i samme grad som med Constance Mozart, Erik Scavenius eller Peter Vedel blevet færdig med sin person, fundet et standpunkt, hvorfra han har ment at kunne overskue denne og vurdere samme. En del af forklaringen kan nok ligge i de biograferede personers forskellige format – Peter Vedel og Erik Scavenius har først og sidst interesse i forbindelse med deres indsats i dansk udenrigspolitik, det giver en mere sikker, entydig indgang til at beskæftige sig med dem – mens Constance Mozart nu engang er et mere »overkommelig« emne. Men P. Munch rager, bedømmelsen af ham ufortalt, ud over de tre øvrige. Han var en fremtrædende historiker, central kulturpersonlighed (først og fremmest gennem »Det nye Aarhundrede«, men også som lærebogsforfatter), ihvertfald delvis partistifter og i mere end en menneskealder helt centralt placeret i dansk politik, såvel udenrigs- og forsvarspolitisk som indenrigspolitisk.

I det sidste ligger en af svaghederne i Viggo Sjøquists biografi. Det er overvejen- det blevet P. Munchs indsats i dansk udenrigspolitik og som de fremtrædende talsmand for en bestemt forsvarspolitisk holdning, Viggo Sjøquist behandler. Det er ikke urimeligt, at forfatteren indledningsvis (s. 7) nævner, at man for Munchs deltagelse i Det radikale venstres oprettelse kan hen- vise til andre, indgående behandlinger (her må menes Rasmussen og Skovmands

jubilæumsbog for partiet i 1955 og Kaarsteds Ove Rode-biografi), og at Sjøquist derfor vil gå let henover denne del af Munchs virksomhed. Men man kan undre sig over Viggo Sjøquists meget afgjorte vurdering mod slutningen af bogen (s. 75f): »På dette rent indenrigspolitiske plan lå Munchs virkelige indsats og betydning for det danske samfund. Her opnåede han de store og praktiske resultater, som hans tanker om internationalt samarbejde og nedrustning aldrig formåede at skaffe ham«. Det er – meget hårdt sat op – en konklusion, der i Sjøquists biografi savner præmisser! Munchs helt fra slutningen af 1890'erne fastholdte opfattelse, at de social-liberale – eller radikale – akademikere skulle søge tilnærmelse til eller i det mindste virke parallelt med socialdemokratiet (se hans »katekismus« for radikale intellektuelle i »Studentersamfundet gennem Fem og Tyve Aar« (1907) s. 13–30), præsenteres ganske vist i Viggo Sjøquists bog i forbindelse med Munchs første fremtræden på den politiske skueplads (s. 52 ff), men den videreføres ikke. Sjøquist belyser ikke, hvorledes Munch fastholder denne linie i sit arbejde indenfor Det radikale venstre, hvilke resultater, han konkret opnåede herigennem, og derfor virker den foran citerede konklusion så temmelig umotiveret på sin plads mod slutningen af bogen. Emnet er i øvrigt spændende og trænger til nærmere at blive undersøgt. Hvor meget af Munchs holdning til socialdemokratiet var bestemt af den konkurrence, dette parti kunne komme til at påføre de radikale, f. eks. i militærspørgsmålet, og hvor meget kom Munchs linie til at betyde – ikke blot for hans eget parti – men også for socialdemokratiet, der først var den jævnbyrdige, senere den større samarbejdspartner. Peter Munch styrede de radikale tæt op af arbejderpartiet, tættere end mange partifæller egentlig brød sig om. Men der var også hos socialdemokra-

2. Således har Viggo Sjøquist ikke blik for, at Munch (s. 182) kan have haft simple taktiske hensyn at tage, når han overlod det til Stauning at afvise H. N. Andersens unægtelig noget forældede ideer til at klare 30'ernes kritesituation.

terne modvilje mod samarbejdet (f. eks. fra »Demokratens« redaktør Harald Jensen, der vel også i de radikale fik en generende konkurrent til landbovælgerne), og hvad betød det for socialdemokratiets linie i mere end en menneskealder, at det så at sige fik påtvunget et samarbejde, et politisk partnerskab, der gjorde at omtalen af alle andre partier som »en eneste reaktionær masse« måtte udgå af partiprogrammet?

Er biografien af Peter Munch for »politikeren« vedkommende blevet koncentreret om hans udenrigs- og forsvarspolitiske virksomhed og synspunkter, så gælder det for »mandens« vedkommende, at her har Viggo Sjøquist stort set måttet give op. Her har P. Munch effektivt lukket af for information, sådan som den højt estimerede journalist – og partifælle – Gunnar Nielsen fik det at føle, da han i anledning af Munchs 25 års jubilæum som folketingsmand søgte at få oplysninger til en »human interest«-artikel om udenrigsministeren, Munch sagde nej – og det gør hans erindringer ligesom hans arkiv også. Han har ikke villet ud med meget af det, der normalt indgår i biografier – slægten, forældrene, hjemmet og opvæksten, skolegangen og videre uddannelse. I Munchs erindringer er det hans politiske udvikling helt fra latinskoleårene, der står i centrum.

Viggo Sjøquist har med stor flid fremdraget oplysninger om hjemmet og forældrene, og man forstår Munchs tilbageholdenhed for nu at udtrykke det mildt. Fra et proprietærmiljø (ikke storbonde, som Sjøquist skriver) går det i rask fart ned ad bakke til en eksistens antagelig på niveau med en ufaglært arbejders. Fra Peterslund med 300 tdr. land af Mors' gode jord går det over mindre ejendomme til en lille lejlighed på Nørrebro og tilfældige beskæftigelser for familiens overhoved. Forældrenes ægteskab synes at have været betragtet som en mesalliance af familie og omgangskreds, og omkring århundredskiftet stikker faderen af – anderledes kan det vist ikke tolkes. Allerede som ganske ung har P. Munch måttet bidrage til familiens underhold, og efeter faderens bort-

rejse har han selv uden fast beskæftigelse måttet stå med ansvaret for moderen og flere yngre søskende. Viggo Sjøquist har lagt et stort arbejde i at fremdrage disse oplysninger, ligesom han har fundet interessante kilder til P. Munchs skoletid i Viborg. Men – det er som om Viggo Sjøquist ikke *bruger* dette materiale til at skildre tilblivelsen af Munchs personlighed, skønt det måtte forekomme umiddelbart spændende at konfrontere hjemmets deroute, faderens svigten med oplevelsen af, at *han* kunne hævde sig, kunne erobre førstepladsen i skolen.

Fra studieårene og de første kandidatår har Sjøquist kunnet udnytte brevvekslingen mellem Munch og historikeren J. P. Jacobsen, der for en del år siden blev udgivet, men omkring århundredskiftet tørrer kilderne til P. Munchs »indre« historie ind. Enhver, der har læst Munchs erindringer, vil huske, at han gifter sig »i en bisætning«, og herved bliver det også i Sjøquists biografi. Det er i denne forbindelse pudsigt, at Viggo Sjøquist ikke har udnyttet Åge Friis' brev til J. P. Jacobsen af 3. januar 1901 (Religionshistorisk brevveksling (1964) s. 22 ff), hvor Friis bramfrit stiller forhåbninger til Munchs Pariser-ophold: »Blot han nu ogsaa kunde finde sig til rette med at sove hos en pæn og kvik pige dernede, det mangler han, og jeg frygter for, at den kapitalfejl vil han vedblive at have . . .« Men Munch blev dog året efter gift med Elna Sarauw, og så ophører kilderne til Munchs mere private forhold og personlige udvikling. Hvad der bringes om denne side af P. Munch fra de senere år, har fortrinsvis anekdotemæssig karakter (se f.eks. s. 33, 44 og 137 f), og måske lægger Viggo Sjøquist lovlig megen vægt på disse »historier« om P. Munch.

I de afsnit, der helliges »historikeren«, gennemgår Viggo Sjøquist Munchs omfattende litterære produktion og lærervirksomhed. Der graves ikke dybere i stoffet, selv om Munch vel blandt sin generations historikere stod markant med sit syn på anvendeligheden af historievitenskaben i udformningen af fremtiden (jfr. hans op-

fattelse af formålet med Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Erindringer 1924–33 s. 86). Og hans lærebogssystem, der har været et par generationers indgang til verdenshistorien – hvilke værdier, hvilke holdninger ligger der i stoffets vægtning, i disposition osv.

Viggo Sjøquist har i sin undertitel »manden« – »politikeren« – »historikeren« givet tre indfaldsvinkler til den biograferede. Om »politikeren« er der talt i det foregående, ligesom »manden« og nu om »historikeren«. Men det kan nok fornemmes som en svaghed ved Viggo Sjøquists fremstilling, at han ikke har følt trang til at *forbinde* de tre. Først og fremmest ville det forekomme oplagt for »politikeren« og »historikeren« vedkommende, og her skal fremdrages et enkelt træk til belysning heraf – og samtidig til belysning af Viggo Sjøquists fremstilling.

På side 64f beretter Sjøquist, at P. Munch tidligt på året 1908 anmodede sin lærer, professor Kr. Erslev, om til Munchs »Det ny Aarhundrede« at skrive en artikel om 1864, således udformet, at den var »belærende«. Hvad der menes hermed, kræver set på baggrund af tiden, stedet og personerne næppe yderligere forklaringer. Kr. Erslev svarede med et brev, som Sjøquist ganske korrekt beskriver som en »ganske skarp afvisning af Munchs forsøg på at spænde den historiske videnskab for den politiske agitations vogn«. Erslev satte et klart skel mellem sin virksomhed og P. Munchs, og her stopper så Viggo Sjøquists behandling af brevet. Men hvad gør nu P. Munch i denne situation, hvor hans beundrede lærer – og partifælle – havde sagt fra? Han er ikke langt fra at skabe den Erslev, som Erslev selv havde afvist. Det sker i martsnummeret af »Det ny Aarhundrede« (6. årg. s. 435–45), hvor Munch bringer en af ham forfattet artikel »Professor Kr. Erslev« angiveligt i anledning af Erslevs 25-års professorjubilæum. Brevene er vekslet henholdsvis 8. og 9. februar, så Munch har haft Erslevs mening om politik og historievitenskaber i frisk erindring. I artiklen introduceres først Brandes og hans 1871-fo-

relæsninger, dernæst det flertal af unge videnskabsmænd, der i ham så deres fører og hvortil den portrætterede hørte, og videre, at disse unge forskere i de kommende år rykkede ind på universitetet. »Radikalismen syntes således i god gang med at erobre universitetet« konstateres det i begyndelsen af 1880'erne, hvor Studenterensamfundet, Politiken og den liberale vælgerforening noteres som gevinster for samme retning. Derpå går Munch over til en redegørelse for Erslevs metodesyn og undervisning, og viser, hvordan Erslev anvender sin metode gennem eksempler fra disputatsen, bogen om Dronning Margrethe og hans »helt ypperlige bind« af Danmarks Riges Historie. Det beklages, at han »desværre kun i ringe grad« har hennet sine emner fra den nyere og nyeste historie. Erslev og hans slægtled af danske historikere har herigennem opponeret mod den tidligere opfattelse af dansk historie, ført og fremmest Allens – »Mod alt dette satte det nye slægtled, der havde draget lære af 1864 og 1870, en rolig og nøgtern vurdering af dansk udvikling« hedder det hos Munch. Med et Hørup-citat (»det er bedre at skabe historie end at skrive historie«) forlader Munch historievitenskaben og går over til de foregående års politik – og dog, der er for Munch ikke et skel, men en sammenhæng. Hørup frugtbargjorde, skriver han, de lærdomme, historikerne fremlagde og »når vi nu står overfor kampen mod den militarisme, der bæres frem på en gang af naivt fantasteri og af klasse-mæssig og personlig interessepolitik, da er det meget værd, at grundtonen i dansk historieskrivning en menneskealder igennem har været rolig og ædruelig, en koldsindig erkendelse af Danmarks beskedne vilkår« (DNÅ s. 443). Og herfra tilbage til Kr. Erslev, som ikke blot har skabt historie gennem sin forsker- og lærergering, men også har engageret sig politisk. Munch beretter om Erslev og Høffdings deltagelse i Studenterensamfundets fest for Noes og Nielsen i 1885 og hvad deraf fulgte, om Erslevs indsats omkring 1899 for at skabe samarbejde mellem Studenterfore-

ningen og Studentersamfundet, og endelig naturligvis om hans kandidatur for Det radikale venstre ved valget i 1906, hvor hans optræden var præget af »klarhed og sikkerhed«. Munch slutter af med en forventning om, at der snart vil byde sig en lejlighed for Erslev til at træde ind i det offentlige liv på en fremskudt plads (og Munch forsøgte som bekendt få år efter at få ham som kultusminister).

I betragtning af, at Erslev i sit brev utvetydigt havde bedt sig fritaget for at optræde i, hvad han opfattede som »agitatorkrisk« sammenhæng, forekommer Munchs artikel i Det ny Aarhundrede unægtelig påfaldende. Erslev, der nogle år tidligere havde advaret Munch mod for dennes eget vedkommende at blande historisk videnskab og politisk virksomhed for stærkt sammen (se s. 55), må formentlig have følt sig underlig tilpas ved få uger efter sit brev til Munch at se sig fremstillet i den rolle, artiklen tildeler ham. Eller måske rettere, den opfattelse af Erslevs virksomhed, Munch gerne vil have frem. Munch fordrejer ikke Erslevs indsats, gør ham ikke mere politisk aktiv, end han faktisk var. Men som hele artiklen er bygget op og disponeret, sådan som de enkelte afsnit er vægtet må læseren få det klare indtryk, at der hersker en overensstemmelse mellem videnskabelig (her historisk) indsigt og tilslutning til det radikale idékompleks – og ligeledes, at Erslev måske ikke har givet udtryk for dette, men ihvertfald har praktiseret denne overensstemmelse.

Og mon ikke man her er fremme ved noget centralt hos P. Munch, da han i det første årti af dette århundrede lagde grunden for sin politiske indsats. Munch har set sin – og Det radikale venstres – virksomhed som en udmøntning i politik af de resultater, den indsigt, som den moderne videnskab var nået frem til. Og i dette tilfælde altså den aktuelle historievidenskabs resultater. Der var for P. Munch ikke noget skel mellem »historikeren« og »politikeren«, og Viggo Sjøquists bog ville have vundet adskilligt, hvis han havde søgt f. eks. at belyse den her antydede sammen-

hæng. Munchs skribentvirksomhed i Det ny Aarhundrede og hans redaktionelle indsats iøvrigt giver talrige bidrag til illustrationen af en politiker og et parti, der som et meget væsentligt element i hele det ideologiske grundlag har opereret med en forestilling om, at bygge på videnskabelig indsigt og videnskabelige resultater.

Når man er færdig med bogen om P. Munch og lægger den ved siden af de øvrige biografier, Viggo Sjøquist har skrevet, fornemmer man, at forfatteren har haft en større afstand til sit emne i denne bog, at han i mindre omfang har følt sig umiddelbart tiltrukket af opgaven. Jeg ved ikke, om Viggo Sjøquist har taget fat på denne bog på eget initiativ, men det virker snarere som en opgave, han er blevet stillet og som han har taget sig på efter værket om dansk udenrigspolitik og behandlingen af Erik Scavenius.

Bogen om P. Munch er velskrevet i en lidt gammeldags, men jævnt fortællende stil, der virker tiltalende. Der jages ikke efter sproglige virkemidler, men Sjøquist beretter i en klar normal-prosa om hovedpersonens tilværelse fra barndommen til de sidste år. Skidringerne af såvel Peter Vedels, Erik Scavenius' som P. Munchs livsafslutning er iøvrigt meget smukt udformede, og rummer både sympati og forståelse for personerne og deres meget forskellige vilkår – den første højt anset, de to sidste mere eller mindre isolerede. Viggo Sjøquists biografier har bragt meget nyt frem om dansk udenrigspolitik i hundredåret fra 1850'erne til besættelsens ophør, selvom man måske ikke altid vil dele forfatterens bedømmelse af de personer, han beskriver. Således forekommer Peter Vedel ved en nøje gennemlæsning af de to bind faktisk ikke på noget tidspunkt at fremstå som hverken nogen særlig overlegen og sikker udenrigspolitiker eller som den markante kulturpersonlighed, de unge besøgende i det vedelske hjem har berettet om. Også i bogen om P. Munch er det udenrigspolitiker, Viggo Sjøquist har ladet lyset falde over, og her viser forfatteren sig som en velfunderet, traditionel – ikke ment

nedsættende, men som karakteriserende i forhold til andre måder at skrive historie på – diplomatisk historiker. Men der er mere og andet i P. Munch, som hos Viggo Sjøquist er blevet tilbage i mørket. Det fornemmes, som om lysten til og trangen til at få *hele* P. Munchs virksomhed belyst, ikke har været tilstede hos hans biograf.³

Kristof K. Kristiansen og Jens Rahbek Rasmussen: Arup og de andre

Dansk historiografi har i mange år været stort set synonym med navnet Ellen Jørgensen. Enkelte detailundersøgelser er selvfølgelig kommet til (Arup, Fabricius, Bagge, Rerup, Kargaard Thomsen), men ingen samlede fremstillinger, som kunne afløse Ellen Jørgensens arbejde, der som følge af sin kronologiske begrænsning, stærke personcentrering og manglende distance til Erslev og hans indsats nu må anses for mindre tilfredstillende. Det er derfor bemærkelsesværdigt, at der i 1976 udkom hele to oversigtsværker, som – så forskellige de er i udgangspunkt, anlæg og konklusioner – i nogen grad kan siges at råde bod på dette: »Dansk historievindskabs krise« (herefter: »Krise«), skrevet af en gruppe lærere og studerende ved Odense universitet, og »Linier i dansk historieskrivning i nyere tid« (herefter: »Linier«), fem foredrag af velmeriterede historikere (Aksel E. Christensen, Povl Bagge, Erik Stig Jørgensen, Troels Fink, Kristof Glamann) i anledning af Historisk Samfunds 75-års jubilæum. I

begge bøger rager Arup et hoved op over al folket, i »Krise« som periodens eneste traditionsoverskridende historiker, i »Linier« som analytisk udfordring. Det faldt i sin tid Fabricius svært at afgøre, hvem af gennembruddets mænd der burde indtage Zeus' plads blandt Olympens guder; for den næste generations vedkommende synes der nu at være enighed om, at pladsen tilkommer Arup. Hans position markeres af endnu to udgivelser: Kryger Larsens lille, men komprimerede undersøgelse af udviklingen i hans videnskabs- og historiesyn mellem 1903 og 1916, og et udvalg i to bind af Arups artikler og anmeldelser, med indledning og bibliografi ved Aksel E. Christensen, og bemærkelsesværdig ved at rumme et hidtil utrykt udkast til en »Gendrivelse af mine Kritikere i Historisk Tidsskrift 1925«.¹

»Krise« er vokset ud af en kursusrække på Odense Universitet 1972–74, der beskæftigede sig dels med videnskabelig traditionsformidling i almindelighed, dels specifikt med dansk historievindskab i det 19. og 20. århundrede. Forfatterne vil nå til forståelse af den nuværende krisetilstand – karakteriseret ved specialisering, atomisering, frygt for »store problemer«, mangel på samfundsmæssigt perspektiv – ved at følge traditionen bagud til det »kritiske gennembrud« o. 1880 og analysere det videnskabsideal, der præger Erslev og hans samtidige. Udgangspunktet for analysen er den opfattelse af videnskabens udvikling, som amerikaneren Thomas Kuhn står for. Kuhn ser udviklingen, ikke som en simpel akkumulering af sand erkendelse,

3. Som et af de efter min mening bedste forsøg på at karakterisere P. Munch kan der henvises til Erling Bjøl: På sporet af P. Munch, Politikens kronik 25. juli 1970.

1. Hans Kryger Larsen: Erik Arup. En historiografisk undersøgelse af Arups videnskabs- og historiesyn 1903–1916. Odense universitetsforlag, 1976, 74 s., kr. 23.

Dansk historievindskabs krise. En undersøgelse af dansk historievindskabs tradition. Af Hanne Eriksen, Kirsten Johansen, Fritz Larsen, Flemming Madsen, Søren Mørch, Knud Ryg Olsen, Carsten Schjøtt, Jannik Storr-Poulsen, Jørgen Thomsen. (= Skrifter fra Institut for historie og samfundsvidenskab, 14), Odense, u.a. 1976, 214 s., kr. 11.

Linier i dansk historieskrivning i nyere tid. (ca. 1890–1950). Udgivet i anledning af Historisk Samfunds 75 års jubilæum af Den danske historiske Forening, 1976, kr. 40.

Erik Arup: Udvalgte afhandlinger og anmeldelser. Med indledning af Aksel E. Christensen. I–II. Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, 1977, 488 + 482 s., kr. 225.